

управління: теорія та практика. 2012. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2012_2_8.

- 4) Про соціально–економічне становище України (за даними Державної служби статистики України). URL: www.ukrstat.gov.ua.
- 5) Витрати і ресурси домогосподарств України у 2013-2017 роках (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України): Статистичний збірник. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
- 6) Кізима Т. О. Фінансове забезпечення розвитку культурно-мистецьких індустрій в Україні. Наукові записки Національного університету «Острозька академія», Серія «Економіка». 2017. Вип. 6 (34). С. 47-51.

Вацик Ярослав Васильович
ст. гр. ФМ-11, ТНЕУ

Кізима Тетяна Олексіївна
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ

ВЕКТОРИ РАЦІОНАЛІЗАЦІЇ БОРГОВОЇ ПОВЕДІНКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

В сучасних вітчизняних реаліях значно активізувалися процеси, пов'язані зі стрімким поширенням у фінансовій поведінці українських домогосподарств її боргової складової.

Під борговою поведінкою домогосподарств прийнято вважати «діяльність членів домогосподарств, у процесі якої відбувається запозичення коштів насамперед на умовах поверненості та строковості, а також (якщо це обумовлено угодою) платності. Тобто, специфічною ознакою боргової поведінки є безпосередньо процес позичання коштів та подальше обслуговування утвореного боргу» [1, с. 41].

За твердженням фахівців компанії GfK Ukraine, яка проводила дослідження щодо планів українців здійснювати у майбутньому запозичення [2], майже половина опитаних респондентів планують позичити найближчим часом кошти з метою покриття щоденних витрат, для купівлі побутової техніки. Причому більшість із тих, хто має намір позичати, планують звернутися до банку (71%), а також скористатися безвідсотковою позикою фізичних осіб (28% від тих, хто планує взяти гроші в борг). Принагідно зазначимо, що лише 25% респондентів мають кредитну історію в бюро кредитних історій, причому третя частина з них зверталася за кредитним рейтингом. Половина опитаних не потребують будь-яких додаткових знань щодо особистих фінансів. Решта ж виявили зацікавленість такими темами, як: планування особистого бюджету, контроль щоденних витрат, вибір способів заощаджень та запозичень.

Серед джерел інформації, яким надали б перевагу, респонденти відзначали частіше консультантів фінансової установи (у тому числі банку), засоби масової інформації, незалежних експертів / консультантів, онлайн джерела інформації. При цьому відмітимо, що західний регіон є лідером у банківських запозиченнях (за винятком кредитних карт), в той час як Київ, Північ та Схід показують більш високий рівень позик за кредитними картками. Київ і Схід також характеризуються вищим попитом на послуги ломбардів, демонструючи при цьому більш низький рівень в порівнянні з загальною вибіркою банківських джерел позик. Центр є єдиним регіоном, де відносно частіше користуються послугами інших фінансових установ [2, с. 55].

Тобто, можемо стверджувати, що принаймні у недалекому майбутньому спостерігатимемо активізацію боргової поведінки українських домогосподарств, відтак є необхідність виокремити пріоритети у потенційній діяльності вітчизняних кредитних інституцій.

Насамперед зазначимо, що, зважаючи на фінансово-економічні і військово-політичні чинники, коли реальний та фінансовий сектори української економіки демонструють негативні тенденції свого розвитку, а рівень реальних доходів населення катастрофічно падає, переконані, що в сучасних кризових умовах серед українців зростатиме попит насамперед на послуги ломбардів. Адже, як свідчать дослідження [2], населення України сьогодні є надзвичайно закредитованим. До того ж, на фоні погіршення ситуації в економіці банки суттєво підвищили вимоги до позичальників, окрім того, спостерігаються їх масове банкрутство та вихід із ринку. Кредитні спілки в цілому згортають свою діяльність. Так, за два останніх роки обсяг наданих ними позик скоротився майже на чверть. Відповідно, для населення ломбарди залишаються майже єдиною можливістю отримати позику.

Безумовно, в умовах сучасної фінансової кризи в Україні суттєво зростає роль держави, органів місцевого самоврядування та окремих людей в раціоналізації боргової поведінки домогосподарств. Тому попереджувальні заходи у цій сфері, на нашу думку, слід здійснювати на трьох рівнях: державному, рівні банківської системи та особистісно-індивідуальному рівні. Разом з тим, необхідно акцентувати, що усі ці заходи будуть зреалізованими лише за умови забезпечення державою чіткого правового регламентування кредитного процесу та налагодження довірчих відносин із населенням, що сприятиме мінімізації моральних і матеріальних збитків домогосподарства або суб'єкта господарської діяльності. Заохочення до користування кредитними послугами банківських установ дають змогу передбачити й урахувати певні тенденції боргової поведінки населення у майбутньому, що, в свою чергу, дасть можливість здійснювати фінансово-кредитними установами та державою

активніший вплив на поширення й розвиток кредитних відносин серед українців.

Відтак з метою раціоналізації боргової поведінки українських домогосподарств вважаємо за необхідне на державному рівні:

– удосконалити систему законодавчого забезпечення та норми чинного законодавства у сфері кредитування населення, оскільки вони позбавлені системного характеру. Сьогодні правовідносини у сфері кредитування домогосподарств регулюються нормами Цивільного кодексу України, Законів України «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про іпотеку», «Про іпотечне кредитування», положеннями Національного банку України «Про кредитування» і «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями комерційних банків». Тому існує необхідність прийняти новий нормативний документ, який зможе охопити всі види кредитів, включаючи ті, які нині належним чином не розвинені: іпотечний, освітній, автокредити тощо;

– у сфері іпотечного кредитування варто урегулювати механізми функціонування вторинного іпотечного ринку. Необхідно покращити законодавчу базу шляхом прийняття законів «Про державну реєстрацію права власності та обтяжень на нерухоме майно», вдосконалення Закону України «Про іпотечні цінні папери», внесення змін щодо Земельного, Цивільного, Житлового та Господарського кодексів та інших нормативно-правових актів;

– створити ефективний механізм контролю за процесами кредитування та страхування кредитних ризиків домогосподарств;

– здійснювати (насамперед у вищих навчальних закладах) підготовку спеціалістів, які б викладали основи фінансової грамотності у школах, університетах, що підвищить довіру громадян до кредитних установ;

– створити умови для розвитку інституту незалежних фінансових консультантів, які б співпрацювали з громадянами, здійснювали роз'яснювальну роботу, контролювали сплату боргів домогосподарствами.

Для вдосконалення системи банківського кредитування фізичних осіб, на наш погляд, доцільно вжити таких заходів:

– банківські установи при кредитуванні повинні робити головний акцент на професійності бізнес-планування клієнта, якості менеджменту, а також бажано, щоб сам банк був зацікавлений прокредитувати вигідний проект і за допомогою своїх експертів довести бізнес-план позичальника до необхідного рівня;

– покращити інформаційне, методичне, кадрове забезпечення щодо структури кредитних операцій, удосконалити методики оцінки кредитоспроможності позичальників - фізичних осіб, зокрема,

скорингових моделей, які б давали змогу об'єктивно оцінювати надійність позичальника;

- знизити ризики в сегменті споживчого кредитування за рахунок повноцінного задіяння кредитних бюро;

- впровадити повноцінне страхування кредитів, оскільки така форма захисту від ризику в Україні лише набуває поширення;

- забезпечити відкритість установ, які надають кредитні послуги, щодо подання правдивої інформації про реальний стан їхньої фінансово-господарської діяльності;

- здійснювати інформування позичальників про реальну відсоткову ставку за кредитами;

- розширювати кредитний потенціал банків та стимулювати їх кредитну активність;

- звернути увагу на розвиток тих кредитних операцій, які посідають важливе місце у сфері кредитування домогосподарств, зокрема: кредитування громадян для отримання вищої освіти, споживче кредитування, кредитування за допомогою кредитних карток, іпотечне кредитування, автокредитування.

Що ж до особистісно–індивідуального рівня, то, на нашу думку, тут громадяни мають насамперед здійснювати такі дії:

- перевіряти інформацію про стан діяльності кредитної установи;

- вибирати ті кредитні продукти, що найбільшою мірою задовольняють потребу в кредиті і передбачають найменші витрати на їх повернення;

- користуватися послугами незалежних фінансових консультантів щодо вибору кредитної установи, доцільності залучення кредиту та можливостей якнайшвидшого погашення заборгованості за ним;

- здійснювати облік власних доходів і витрат, що дасть змогу простежувати рівень власного фінансового забезпечення;

- планувати особистий бюджет для того, щоб уникнути непередбачуваних та неефективних витрат;

- користуватися різними джерелами інформації (газети, книги, журнали на економічну тематику, висновки експертів, статті) для відстежування тенденцій на ринку кредитування населення тощо.

Таким чином, запропоновані заходи щодо вдосконалення чинної практики кредитування населення дадуть можливість банківським установам функціонувати з меншим кредитним ризиком, бути впевненими у своєчасному погашенні і поверненні позик, а домогосподарствам – уникати ймовірних ризиків при реалізації своєї боргової поведінки.

Література:

1. Кізима Т. О. Боргова поведінка домогосподарств: теоретико-методологічний аспект. Четверті наукові читання пам'яті С.І. Юрія: збірник наукових праць / За ред. О. П. Кириленко (27 лист. 2018 р.). Тернопіль: Вектор, 2018. С. 39-42.

2. Кулиба Л., Вірченко А. Закредитованість населення України у 2016-2017 роках: аналітичний звіт. URL: https://nabu.ua/images/tinymce/file/IFC_GfK_Over_ind_ukr%20%281%29.pdf.

Вишневська Ірина Ігорівна

ст. гр. Ф-42, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Булавинець В. М.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Оптимізація дохідної частини місцевих бюджетів та можливі резерви їх зростання є особливо актуальним питанням в умовах ринкової трансформації вітчизняної економіки. Існуюча система мобілізації доходів бюджетів різних рівнів в Україні характеризується надзвичайно низьким рівнем питомої ваги власних дохідних джерел місцевих бюджетів, що компенсується нарощенням обсягів різного роду міжбюджетних трансфертів. Фактична фінансова спроможність місцевих органів влади суттєво обмежується, що перешкоджає розвитку демократичних перетворень в державі. Зважаючи на вище зазначене, постає нагальна необхідність у дослідженні теоретико-концептуальних засад формування дохідної частини місцевих бюджетів, визначенні та обґрунтуванні сукупності практичних рекомендацій в частині їх зміцнення.

Однією із базових функцій органів місцевого самоврядування є забезпечення надання населенню необхідних суспільних благ і послуг, фінансове забезпечення яких здійснюється за рахунок коштів місцевих бюджетів. Відтак, дане питання потрібно вирішувати шляхом надання місцевим органам влади стабільних закріплених доходів, забезпечення отримання ними власних доходів та узгодження системи надання міжбюджетних трансфертів. Відмітимо, що лише комплексне вирішення даних проблем дозволить органам місцевої влади і місцевого самоврядування розширити можливість залучати та наповнювати місцеві бюджети необхідним обсягом фінансових ресурсів [11, с. 244].

Насамперед, для з'ясування сутності та особливостей формування власних і закріплених доходів місцевих бюджетів, необхідно розглянути економічний зміст поняття «доходи бюджету» загалом.

Доходи бюджету представляють собою частину централізованих коштів держави та органів місцевого самоврядування, необхідних для виконання їх функцій на загальнодержавному, та місцевому рівнях. Доходи бюджету відображають сукупність розподільчих відносин, які виникають при розподілі вартості валового внутрішнього продукту та